

ε λ ε υ θ ε ρ η



κ υ θ ρ ε α

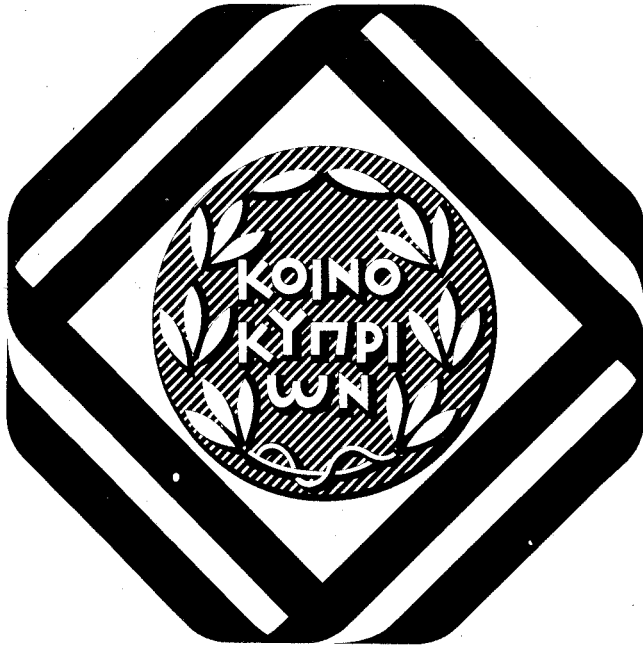


ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΣΩΜ. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΘΡΕΑ

ΧΡΟΝΙΑ 15η ΓΕΝΑΡΗΣ - ΑΠΡΙΛΗΣ 1992 Αρ. ΤΕΥΧΟΥΣ 43



Εκκλησία Αγίας Μαρίας στην Κυθρέα.



ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ

Είναι μαζί σου!

ελεύθερη κυθρέα

ΤΕΤΡΑΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΕΛΕΥΘ. ΚΥΘΡΕΑ

Ετήσια συνδρομή: £2.00 σεντ. Τιμή τεύχους £1.00 σεντ

Δια το εξωτερικό: £4.00 σεντ

ΧΡΟΝΙΑ 15η ΓΕΝΑΡΗΣ-ΑΠΡΙΛΗΣ Αρ. ΤΕΥΧΟΥΣ 43

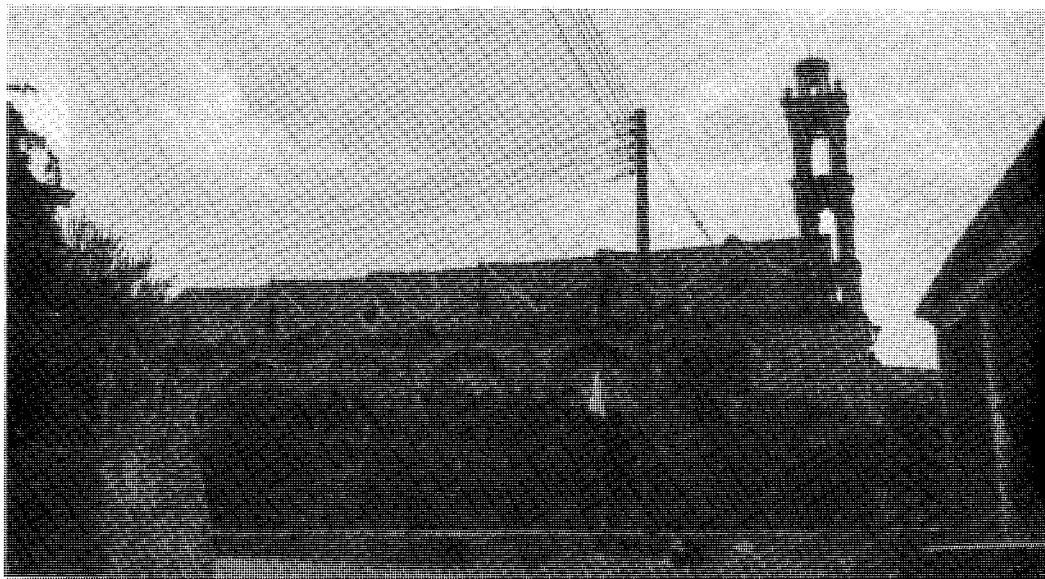
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΕΤΣΑΣ - ΚΛΕΙΤΟΣ ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ - ΚΩΣΤΑΣ ΖΑΜΠΑΚΙΔΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤ. ΠΕΤΑΣΗΣ - ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΒΑΡΝΑΒΑΣ - ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ

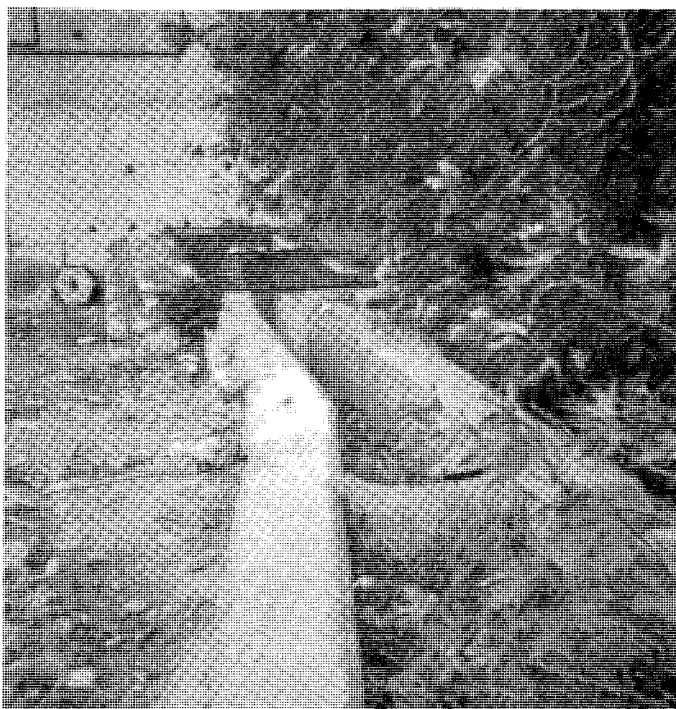
Εκτύπωση Offset: Τυπογραφεία "ΚΩΝΟΣ", Τηλ. 465910, Τ.Κ. 287

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδες
ΧΡ. ΠΕΤΣΑ:	Δημοτικό Σχολείο Αγίου Ανδρονίκου Κυθρέας 3-14
Γ. ΚΟΚΗ:	Ποιήματα - Ομόνοια, Στη γιορτή του Δέντρου 14
Π. ΑΣΤΡΑΙΟΥ:	Το Ενωτικό Δημοψήφισμα 15-17
Κ.Α. ΓΙΑΛΛΟΥΡΙΔΗ:	Η Ένωση Συνειδηση του Έθνους 17-20
Σ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ:	Ποίημα - Της Πασχαλιάς τα Έθμα 20
Κ.Ζ. ΓΙΑΝΝΟΥ:	Αγάπη Γονέων στα παιδιά 21-22
Α.Μ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ:	Εξελίξεις και Δικαιοσύνη στον Κόσμο 23-24
Τ. ΝΙΚΟΛΑΙΔΗ:	Ποιήματα - Η ψυχή μας - Ζωή 24
Μ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ:	Οι Τρεις Ιεράρχες 25-28
Κ. ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ:	Ο Αρχιεπίσκοπος Κυριακουπόλεως Δανιήλ Ιωαννίδης 29-34
Α. ΠΑΝΑΓΙΔΗ:	Ποίημα - Της Μάνας το Παράπονο 34
Φ.Μ. ΠΕΤΡΙΔΗ:	Ποίημα - Μαζί 34
ΕΛ. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ:	Στόχος της Τουρκίας η Πλήρης Αφομοίωση της Κύπρου μας 35-49
Α. ΠΑΝΑΓΙΔΗ:	Ποίημα - Στον Καραολή 49
ΣΤ. ΓΙΑΝΝΟΥ:	Ικεσία στο Χριστό 50
Κ.Ζ. ΓΙΑΝΝΟΥ:	Ελληνική Γλώσσα και "Τουρκοκύπριοι" 51-52
ΕΛ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ:	Ποίημα-Τα νιάτα δεν τα Χόρτασα δεν θέλω να πεθάνω 52
Α. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ:	Ο Ιερός Ναός του Αγίου Λαζάρου 53-57
Α. ΠΑΝΑΓΙΔΗ:	Ποίημα - Το Μήνυμα της Κόρης προς τους Αιχμαλώτους 57
ΣΩΜ. ΕΛ. ΚΥΘΡΕΑ:	Λογαριασμός εισπράξεων και πληρωμών για την περίοδο 1.1.91-31.12.1991 58
ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ:	Πιστοποιητικό Μετοχών και Καταθέσεων Εκκλ. Χαρδακιώτισσας Κυθρέας 59
Α. ΤΗΛΛΥΡΙΔΗ:	Ο Εθνομάρτυς Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρης και η Κύπρος 60-64
Γ. ΚΟΚΗ:	Ποίημα - Στους Τρεις Ιεράρχες 64
Κ. Ζ. ΓΙΑΝΝΟΥ:	Το Αίτημα των Κυπρίων προς την Αγγλία για Ένωση το 1893 65-66
Σ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ:	Ποίημα - Θύμησης στην Ξενητιά για πρόσωπα Αγαπημένα 66
Ι. ΖΩΡΖΗ:	Η Ομοσπονδία στον Κόσμο και την Κύπρο 67-68
Σ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ:	Ποίημα - Ζητώντας την Ιθάκη 68
Κ. ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ:	Από τη Θρησκευτική Λαογραφία των Δέντρων 69-70
Α. ΠΑΝΑΓΙΔΗ:	Ποίημα - Σκλαβωμένο Σπίτι 70
ΧΡ. ΠΑΧΟΥΛΙΔΗ:	Ο Ακάθιστος Ύμνος 71-72
ΚΛ. ΙΩΑΝΝΙΔΗ:	Μαρία η Αιγυπτία 73-76
Γ. ΚΟΚΗ:	Ποίημα - Η Λαμπρή 76
ΧΡ. ΠΕΤΣΑΣ:	Χαιρετισμός στην Ολονύκτια Εκδήλωση ΠΑΟΚ Κυθρέας 77-78
Γ. ΚΟΚΗ:	Ποίημα - Το χωριό μου 78
Α. ΠΑΝΑΓΙΔΗ:	Ποίημα - Μάνα 78
ΣΤ. ΓΙΑΝΝΟΥ:	Ποίημα - Η φωνή της Κύπρου ενάντια στην Αγγλική κατοχή 79
ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ:	
Κ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ:	Βάσος Βασιλειάδης, Βιογραφικό Σημείωμα, Επικήδειος 80



Εκκλησία Αγίου Ανδρονίκου στην Κυθρέα που οι Τούρκοι την έχουν κάμει τζαμί.



Κεφαλόβρυσος Κυθρέας όπως έχει στερέψει προηγουμένως. Με την πρόσφατη πολυομβρία ανέλαβε πάλι την απόδοσή του.

ελευθερη κυθρεα

ΧΡΟΝΙΑ 15η ΓΕΝΑΡΗΣ - ΑΠΡΙΛΗΣ 1992 Αρ. ΤΕΥΧΟΥΣ 43

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ

Από Χριστόδουλο Πέτσα

Η Κυθρέα με το φιλοπρόοδο πνεύμα που επικρατούσε ανάμεσα στους κατοίκους της, με το θαυμάσιο φυσικό της περιβάλλον δεν μπορούσε να υστερήσει και στα γράμματα και γενικά στην πνευματική καλλιέργεια που αποτελεί τήν κρηπίδα του πολιτισμού και της προόδου σε κάθε χρονική περίοδο της ζωής και της δράσης του ανθρώπου. Η μεταγενέστερη κοινωνία της Κυθρέας συνεχίζουσα την παράδοση και αγάπη στα γράμματα το απέδειξε, με τον πιο έμπρακτο τρόπο, με την ίδρυση του περιφερειακού γυμνασίου Κυθρέας το 1969, από τις πρώτες κωμοπόλεις της Κύπρου στην ίδρυση γυμνασίων στην ύπαιθρο.

Γι' αυτό και στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, όταν στα τελευταία της χρόνια δόθηκαν μερικές ελευθερίες και έπαυσε πια η βαριά και καταθλιπτική πίεση στη διοίκηση του βάρβαρου κατακτητή άρχισαν να ιδρύονται σχολεία στην Κυθρέα όπως και σ' όλη την Κύπρο. Βρέθηκαν άξιοι και ικανοί δάσκαλοι που συγκέντρωναν με δική τους πρωτοβουλία τα παιδιά στα σπίτια τους, είτε σε άλλα ιδιωτικά κτίρια, με μοναδικό γνώμονα να τους μάθουν τα ελληνικά γράμματα.

Κοντά σ' αυτή την ιδιωτική πρωτοβουλία για μάθηση, βρέθηκαν προοδευτικοί κοινοτικοί παράγοντες που ενδιαφέρθηκαν για ίδρυση κοινοτικών σχολείων που θα λειτουργούν επί οργανωμένης και προγραμματισμέ-

νης βάσεως, έτσι που να προσφέρουν στα ελληνόπουλα πλουσιότερη ελληνική πνευματική τροφή και να σφραγισθούν χαρακτήρες με τα άφθαστα ελληνοχριστιανικά ιδεώδη της φυλής μας.

Το 1868, με πρωτοβουλία παραγόντων και εκκλησιαστικών επιτροπών, κτίστηκαν στην Κυθρέα τα ακόλουθα σχολεία: Το σχολείο του Αγίου Ανδρονίκου στην αυλή της ομώνυμης εκκλησίας, το παρθενγωγείο της Αγίας Μαρίας επίσης στην αυλή της ομώνυμης εκκλησίας, το σχολείο της Παναγίας της Χαρδακιώτισσας σε εκτεταμένο χώρο πολύ κοντά στην εκκλησία, το σχολείο της Αγίας Άννας συνεχόμενο με την ομώνυμη εκκλησία, που λειτουργούσε σαν παρθενγωγείο και το σχολείο της Χρυσίδας στην πλατεία της εκκλησίας του Τιμίου Σταυρού, που λειτουργούσε μεικτό μ' ένα δάσκαλο.

Η κωμόπολη της Κυθρέας ήταν αρκετά εκτεταμένη με απόσταση 4 μιλίων και έπρεπε να κτισθούν τα πιο πάνω ενοριακά σχολεία για να διευκολύνεται η άνετη φοίτηση των μαθητών και για αποφυγή κάθε τλαιπωρίας και κινδύνου των μαθητών, ιδίως την εποχή του χειμώνα.

Στο σχολείο του Αγίου Ανδρονίκου οι πρώτοι δάσκαλοι που δίδαξαν ήταν ο εκ Κυθρέας Μιχαήλ Χριστοφίδης, αδελφός του Χριστόδουλου Σεβέρη, του γενάρχη των ση-

μερινών Σεβέρηδων της Λευκωσίας. Ο Χριστοφίδης είχε φθάσει το 1868 από τη Σμύρνη όπου είχε σπουδάσει και ανέλαβε καθήκοντα δασκάλου στο αρτισύστατο τότε σχολείο του Αγίου Ανδρονίκου. Δεύτερος δάσκαλος στο σχολείο τούτο ανέλαβε ο Γεώργιος Μιχαηλίδης από τα Καμπιά, και παρέμεινε μέχρι το 1878, έτος που ανέλαβαν τη διοίκηση της Κύπρου οι Άγγλοι.

Στο Παρθεναγωγείο της Αγίας Μαρίας οι πρώτες δασκάλες που δίδαξαν ήταν η Πολυξένη Παπαζαχαρίου και δεύτερη η Δέσποινα Χ' Λούκα και οι δυο τους από την Κυθρέα, και ήταν απόφοιτοι του Παρθεναγωγείου Φανερωμένης. Στο σχολείο της Χαρδακιώτισσας ο πρώτος που δίδαξε ήταν ο Κωνσταντίνος Παπαδόπουλος από την Κων/πολη, που παρέμεινε από το 1868 μέχρι το 1878.

Το σχολείο του Αγίου Ανδρονίκου Κυθρέας που άρχισε τη λειτουργία από το έτος 1868 λειτούργησε μέχρι τη δεκαετία του 1920 μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο σαν αρρεναγωγείο με 2 δασκάλους. Τότε γεννήθηκε θέμα ανέγερσης νέου σχολικού κτιρίου που να συγκεντρώνει όλα τα αγόρια των κάτω ενοριών Αγίας Μαρίας, Αγίου Ανδρονίκου, Αγίου Γεωργίου από δε τη Χρυσίδα, τη Συρκανιά και τη Χαρδακιώτισσα τα αγόρια μόνο των τάξεων Γ', Δ', Ε', ΣΤ'.

Με τούτη τη συγκέντρωση των αγοριών να δημιουργηθεί αρρεναγωγείο πρώτης τάξεως με 4 δασκάλους όπως ήταν τότε κατατεταγμένοι οι δάσκαλοι σε 4 τάξεις, Α' £150, Β' £125, Γ' £108, Δ' £85. Με τη συγκέντρωση τούτη των αγοριών σ' ένα νέο σχολείο, τα υπόλοιπα παιδιά θα έμεναν στα ενοριακά σχολεία και θα λειτουργούσαν διδιδάσκαλα παρθεναγωγεία Αγίας Μαρίας και Χαρδακιώτισσας και μονοδιδάσκαλα μεϊκτά Συρκανιάς και Χρυσίδας.

Τέτοια ήταν η πρόταση του Γραφείου Παιδείας με διευθυντή τον αιδεσιμότατο Canon Newham που από το 1923 είχε πάρει τη διοίκηση και τον έλεγχο των δημοτικών σχολείων η Κυβέρνηση σε αντικατάσταση των χωρικών επιτροπών στα χωριά και σχολικών εφορειών στις πόλεις. Την πρόταση τούτη μελέτησαν σε σύσκεψη το Δημοτικό Συμβούλιο Κυθρέας με Δήμαρχο τον Κυριάκο Λεμονοφίδη, οι εκκλησιαστικοί επίτροποι και οι χωρικές αρχές όλων των ενοριών της Κυθρέας και συμφώνησαν μ' αυτή.

Ένα τέτοιο αρρεναγωγείο για να μπορέσει να συγκεντρώσει όλα τα αγόρια των ενοριών της Κυθρέας έπρεπε να κτισθεί σε μια θέση που να απέχει σε ίση απόσταση από τη Συρκανιά και τη Χρυσίδα έτσι που να μοιράζεται η απόσταση και να διευκολύνει τα αγόρια όλων των ενοριών ιδίως Συρκανιάς, Χαρδακιώτισσας και Χρυσίδας. Η Χρυσίδα αποτελούσε ξεχωριστό χωριό με αυτοτελές σχολείο με ένα δάσκαλο από τα παλιά χρόνια. Με την ίδρυση όμως του Δημαρχείου Κυθρέας το 1915 ενσωματώθηκε στο Δήμο Κυθρέας εξαιτίας της συνένωσης των σπιτιών με την Κυθρέα.

Για τούτο το σκοπό προτάθηκαν δυο τοποθεσίες, μια στην περιοχή της Αγίας Μαρίας, ένα κτήμα 5 περίπου σκάλες που ανήκε στους αδελφούς Αντώνη και Χ' Δημήτρη Φραγκούδη. Βρισκόταν απέναντι της χαραής της νομής νερού Κεφαλοβρύσου "Εμήρ". Η δεύτερη τοποθεσία "Τούμπα" βρισκόταν σε ύψωμα και ήταν εκτεταμένο βουνό και ανήκε στο Χαράλαμπο Αιμιλιανίδη που προθυμοποιήθηκε να το παραχωρήσει δωρεάν με τον όρο να διορίζεται παιδονόμος στο υπό ανέγερση σχολείο διά βίου.

Οι κάτοικοι της Κυθρέας δικάσθηκαν σχετικά με την εκλογή του χώρου ανέγερσης, γιατί οι κάτοικοι των 4 κάτω ενοριών Χρυσί-

δας, Αγίας Μαρίας, Αγίου Ανδρονίκου και Αγίου Γεωργίου προτιμούσαν την πρώτη τοποθεσία γιατί βόλευε τους μαθητές τους, ενώ οι κάτοικοι των πάνω ενοριών Χαρδακιώτισσας και Συρκανιάς προτιμούσαν τη δεύτερη τοποθεσία, γιατί βρισκόταν ακριβώς στο μέσο της απόστασης Συρκανιάς Χρυσίδας.

Στη διένεξη τούτη των αντιμαχομένων μερίδων της Κυθρέας βρέθηκε ένας πλούσιος γαιοκτήμονας από τη Συρκανιά ο Αβραάμ Χ' Βραχίμης που προθυμοποιήθηκε ν' αγοράσει το κτήμα των αδελφών Φραγκούδη και έτσι παρέμεινε μόνο η δεύτερη τοποθεσία που θα κτιζόταν οριστικά πια το νέο σχολικό κτίριο. Αργότερα, όταν άρχισε να κτιζεται το νέο σχολικό κτίριο στην τοποθεσία της Τούμπας το χωράφι τούτο το πούλησε ο Χ' Βραχίμης στον Ανδρέα Παυλίδη που έκτισε αργότερα το σπίτι της κόρης του.

Το Δημοτικό Συμβούλιο της Κυθρέας που ήταν παράλληλα και Εφορεία των σχολείων κοινοποίησε με επιστολή του στο διευθυντή Γραφείου Παιδείας Κύπρου την τελική απόφαση να κτισθεί το νέο σχολικό κτίριο στην τοποθεσία της "Τούμπας". Ο αιδεσιμότατος τότε Canon Newham επισκέφθηκε την τοποθεσία και βρήκε το μέρος ιδεώδες και συνεχάρηκε όλους εκείνους που συνέτειναν στη λήψη της απόφασης.

Ο τόπος πέραν από το πλεονέκτημα της ίσης απόστασης που είχε ανάμεσα στο βόρειο και το νότιο άκρο της Κυθρέας παρουσίαζε μια πανοραμική θέα με πλούσια καλαισθητική όψη που δεν μπορούσε καμιά άλλη να την ξεπεράσει. Ξαπλώνονταν απ' εκεί πάνω οι κάτω ενορίες της Κυθρέας χωμένες στο πράσινο. Πιο πέρα διάκρινες το διάπλοτο κάμπο με τα γειτονικά της Κυθρέας χωριά και διάκρινες καθαρά την καταπράσινη λωρίδα του τρεξιμιού νερού του Κεφαλόβρυσου που έφθανε μέχρι το

Παλαίκυθρο και το Έξω Μετόχι.

Μετά την οριστικοποίηση της θέσης που θα κτιζόταν το καινούριο σχολικό κτίριο εκπονούνται τα σχέδια του από το Γραφείο Παιδείας και στέλλονται στο δήμαρχο για αναζήτηση προσφορών. Τα σχέδια τα χαρακτήριζαν τα προπύλαια που μαζί με το τριγωνικό αέτωμα και τις κολώνες που το στήριζαν έδιδαν επιβλητική όψη στο όλο οικοδόμημα όπως είναι ταιριαστό σ' ένα τέτοιο τέμενος των Μουσών.

Μέσα σε τακτή προθεσμία υποβλήθηκαν προσφορές στο Γραφείο Παιδείας σύμφωνα με τα σχέδια και τους τεχνικούς όρους. Απ' όλες προτιμήθηκε ο εργολάβος Γιάγκος Χρυσιδιώτης, ύστερα από σύσταση της σχολικής επιτροπής σαν επιδέξιος εργολάβος και ειλικρινής στην εκτέλεση και χρησιμοποίηση στο ακέραιο όλων των υλικών που προδιαγράφονταν στους τεχνικούς όρους της εργολαβίας. Καταχωρήθηκε με την εγγύηση της αδελφής του Σωτήρας που ήταν παντρεμένη με το Σοφρόκλη Αγκαθιώτη και εγκατεστημένη στην Κυθρέα για £2.500.

Ο εργολάβος Γιάγκος Χρυσιδιώτης, αδελφός του Γεώργιου Κυριακού διάσημου τότε ξυλογλύπτη και μέτεπειτα γιατρού και δημάρχου Κυθρέας, αποδείχθηκε άξιος της σύστασής του, γιατί παρουσίασε το όλο οικοδόμημα όπως σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα και κτίστηκε από τους καλύτερους τεχνίτες της εποχής του και χρησιμοποιήθηκαν υλικά της καλύτερης ποιότητας. Ήταν αληθινά αριστούργημα, πραγματικό στολίδι της ξακουστής κωμόπολης της Κυθρέας.

Η εργασία του εκτιμήθηκε ιδιαίτερα από το Γραφείο Παιδείας γι' αυτό μετά την αποπεράτωση του κτιρίου του ανέθεσε στη συνέχεια άλλην εργολαβία σχολικού κτιρίου, εκείνη του Μαραθοβούνου που ήταν *παρό-*

μοιο με τούτο της Κυθρέας αλλά μικρότερο σε χωρητικότητα.

Το κτίριο περιλάμβανε στην πρόσοψη αέτωμα με πλατεία βεράντα που η στέγη της στηριζόταν πάνω σε 26 κολώνες. Η βεράντα προεκτεινόταν ανατολικά και δυτικά του κτιρίου. Εσωτερικά το κτίριο περιλάμβανε 4 αίθουσες διδασκαλίας αρκετά ευρύχωρες για να στεγάσει όλα τα αγόρια των ανωτέρων τάξεων (Γ' + Δ', Ε' + ΣΤ')όλης της Κυθρέας και καταστεί σχολείο πρώτης τάξεως όπως προοριζόταν. Ανάμεσα στις αίθουσες διδασκαλίας υπήρχε ευρύχωρος ηλιακός που κατέληγε στο βάθος στη βόρεια πλευρά σε μικρή αίθουσα που χρησιμοποιούταν για διευθυντήριο.

Το αέτωμα και όλες οι κολώνες (10 στην πρόσοψη και ανά 8 στην ανατολική και δυτική πλευρά του κτιρίου) καθώς και τα παράθυρα στις αίθουσες ήταν καμωμένα με πελεκητή πουρόπετρα που έβγαινε τότε από τα λατομεία της Αγίας Παρασκευής (σημερινή περιοχή ξενοδοχείου Hilton, στη Λευκωσία). Οι υπόλοιποι εσωτερικοί τοίχοι ήταν καμωμένοι από σκληρή επιτόπια πέτρα που έβγαινε από τη γειτονική περιοχή "Λακκοβούναρα" ανατολικά και δυτικά του σχολικού κτιρίου, σε μικρή σχετικά απόσταση. Το πάτωμα στις τρεις βεράντες και στον εσωτερικό ηλιακό ήταν καμωμένο με χρωματιστά μωσαϊκά μαρμαράκια, τα καλύτερα της εποχής εκείνης, ενώ το πάτωμα στις 4 αίθουσες διδασκαλίας και στο διευθυντήριο ήταν καμωμένο με σουηδικό ξύλο (σβέσικο όπως το έλεγαν οι ξυλουργοί της Κύπρου) που ήταν το πιο ανθεκτικό ξύλο της τότε εποχής.

Η στέγη ήταν καμωμένη με μουκάττα σε τρία χωρίσματα με κατάλληλη απόκλιση και στηριζόταν σε ξύλινες κεντρικές και πλάγιες δοκούς επίσης από ξύλο σουηδικό. Από πάνω σκεπαζόταν με ευρωπαϊκό (γαλλικό)

κεραμίδι. Εσωτερικά καλυπτόταν με πταβάνι με σανίδια επίσης σουηδικό. Γύρω τριγύρω της βεράντας όλο το κτίριο φωτιζόταν με 12 παράθυρα με φυλλαράκια αμερικάνικα και εσωτερικά με τετράφυλλα τζιαμλίκκια. Πρόσθετο παρόμοιο παράθυρο στο βόρειο τοίχο φώτιζε και την αίθουσα του διευθυντηρίου. Η εξώπορτα ήταν κλειστή με κκετταπέδες, δίφυλλη σε μεγάλο μέγεθος και στο άνω μέρος με εκτεταμένο φεγγίτη που έδιδε αρκετό φως στον εσωτερικό ηλιακό. Πέραν του φωτισμού τούτου υπήρχαν και 5 διπλές εσωτερικές θύρες που επικοινωνούσαν ηλιακός και αίθουσες διδασκαλίας και διευθυντήριο. Όλων οι διαστάσεις ήταν ανάλογες με το απέραντο μέγεθος του κτιρίου. Ευρύχωρα καθώς ήταν όλα επέτρεπαν πλούσιο φωτισμό και αερισμό εσωτερικά. Οι δυτικές αίθουσες διδασκαλίας χωρίζονταν με διάφραγμα που άνοιγε στις σχολικές γιορτές και μπορούσαν να χωρέσουν πολύ κόσμο.

Όταν κτίστηκε το σχολείο, στο βάθος του λόφου στην νότια και ανατολική πλευρά υπήρχαν ευκάλυπτοι και παπουτσοσυκιές. Τα δένδρα τούτα φυτεμένα χαμηλά δεν δημιουργούσαν κανένα εμπόδιο στην ανέγερση του σχολικού κτιρίου. Γι' αυτό αφέθηκαν στον τόπο τους να περιβάλλουν το λόφο και το σχολικό κτίριο και να το στολίζουν με την πρασινάδα, την ομορφιά και τη μεγαλοπρεπείά τους.

Το 1935 όμως η σχολική επιτροπή για πληρέστερη ασφάλεια των παιδιών απεφάσισε να κτίσει περιτοίχισμα στη νότια και ανατολική πλευρά του σχολείου. Το περιτοίχισμα θα άρχιζε από το βάθος του λόφου και θα έφθανε μέχρι το ύψος της αυλής, έπρεπε λοιπόν να εκριζωθούν όλα τα δένδρα που εμπόδιζαν το κτίσιμο. Το περιτοίχισμα όταν έφθασε στο ύψος της αυλής τοποθετήθηκαν σιδερένια κάγκελα για αποφυγή οποιου-

δήποτε ατυχήματος.

Έχει αναφερθεί προηγουμένως πως ο εργολάβος Γιάγκος Χρυσιδιώτης χρησιμοποίησε την πείρα και τις γνώσεις του για να κάνει μια πετυχημένη δουλειά στην ανέγερση του σχολικού κτιρίου. Παράλληλα όμως διάλεξε και τους πιο έμπειρους επιδέξιους και ευσυνειδητους τεχνίτες που παρουσίασαν εργασία κομψή και καλλιτεχνική και πολύ ανθεκτική στο πέρασμα του χρόνου. Έχουν περάσει τόσα χρόνια από το 1927-28 που λειτούργησε το σχολείο μέχρι την αποφράδα εκείνη μέρα της 14ης Αυγούστου 1974, ημέρα της β' εισβολής του Αττίλα στην Κύπρο που έθεσε υπό την μπότα του αδίστακτου Ασιάτη την πανεύμορφη κωμόπολή μας, Κυθρέα. Σ' όλο αυτό το διάστημα δεν έχουν αντικατασταθεί τίποτε από τα πρωταρχικά υλικά που οι ευσυνειδητοι και επιδέξιοι τεχνίτες και εργάτες ανοικοδόμησαν ένα έργο που θα στέκεται ακέραιο στο πέρασμα των αιώνων για να δίδει μαθήματα ευμορφίας και κάλλους σε κάθε νεώτερη γενιά και παραδείγματα ευσυνειδησίας και πιστής εκτέλεσης του καθήκοντος.

Τέτοιοι μάστορες και εργάτες που δούλεψαν στην ανέγερση του Δημοτικού Αρρεναγωγείου Αγίου Ανδρονίκου Κυθρέας ήταν:

Κτίστες: Ττοφαρής και Αντωνής από την Άσσια. Οι πρωτομάστορες αδελφοί από το Καϊμακλί Κώστας και Γεώργιος Χαριλλή. Ο Αθανάσιος Χ" Νικόλα Ψαράς, από τη Βώνη, ο Αλέξης Ιορδάνου από τη Χρυσίδα, ο Κωστής Καλλή από την Κυθρέα. Ο Τηλέμαχος, ο Σάββας και ο Κούντουρος και οι τρεις από τον Άγιο Επίκτητο. Ο Σταύρος Νησιώτης από τη Νήσου σκάλισε τα κεφαλοκόλωνα με σήμα το δικέφαλο αετό. Ήταν και αυτός συνεργάτης του ξυλογλύπη Γεώργιου Κυριακού από την Κυθρέα και σκάλισαν μαζί το ξυλόγλυπτο τέμπλος στο μοναστήρι του Μαχαιρά

που είναι πραγματικό αριστούργημα τέχνης που κινεί το θαυμασμό όλων των επισκεπτών.

Εργάτες: Σωτήρης Πίτσιλος από τη Βώνη, ο Ζαχαρίας Κωστή Συντζιέρη από τη Χρυσίδα, ο Μεμετσάλης από το Μπέη Κιογιού, ο Κεμάλ Μουσταφά από την Επηχώ, ο Γιαννης Πέντας, Μαρία Παύλου Χ" Φανούς, Παύλος Χ" Φανούς, Κωστής Μάος, Μιχάλης Ππασιάς, Ανδρέας Πανταζής, Ανδρέας Νικολάου Σκουφάς, όλοι από την Κυθρέα.

Πελεκάνοι: Όλα τα ξυλουργικά πορτοπαράθυρα, πατώματα, πταβάνια, διαφράγματα τα ανέλαβε εργολαβικά ο πελεκάνος-ξυλέμπορας Πέτρος Χριστοδούλου από τη Λευκωσία. Τούτος διατηρούσε ξυλεμπορικό κατάστημα κοντά στο παλιό Δημαρχείο της Λευκωσίας και παράλληλα είχε και εργαστήριο ξυλουργικών ειδών κοντά στον τότε σιδηροδρομικό σταθμό που βρισκόταν στο Βορρά λίγο έξω από τη Λευκωσία στην περιοχή Ομορφίτας. Διατηρούσε τακτικό προσωπικό και ανελάμβανε παρόμοιες ξυλουργικές εργολαβίες. Εργάστηκε για την κατασκευή των πιο πάνω ξυλουργικών του σχολείου με τους πελεκάνους Γεώργιο Παπά από τη Μια Μηλιά, Πρόδρομο Γεωργίου από την Παλουριώτισσα και Ανδρέα από το Αγκριδάκι.

Ελαιοχρωματιστής: Όλα τα βαψίματα των ξυλουργικών ειδών τα ανέλαβε εργολαβικά ο Νικόλας Χαρικλείδης, από το Καϊμακλί.

Ο Νικόλας στην περίοδο που κτιζόταν το σχολείο είχε αρραβωνιαστεί τη Χρυσταλλού Σάββα Ζαμπακίδη από τη Χρυσίδα. Είχε γνωρισθεί με τον εργολάβο Γιάγκο Χρυσιδιώτη σαν γείτονες που ήταν και ο Γιάγκος του ανέθεσε εργολαβικά όλα τα βαψίματα των ξυλουργικών του σχολείου σαν καλός και ειλικρινής τεχνίτης που ήταν.

Στους τεχνίτες που εργάστηκαν για την ανοικοδόμηση του σχολικού κτιρίου πρέπει

να προσθέσουμε και τον Προκόπη Λένα από τα Χανδριά, επαρχία Λεμεσού. Ο Λένας ήταν αδελφότεχνος του ήρωα της Ε.Ο.Κ.Α. Στυλιανού Λένα, που έπεσε σε ενέδρα κοντά στο χωριό του που είχαν στήσει ενάντια στις αγγλικές στρατιωτικές δυνάμεις.

Ο Προκόπης έκαμε τις σιδηροσυνδέσεις των θεμελίων του κτιρίου και όλων των δοκών γύρω στις βεράντες. Παρέμεινε μια εβδομάδα στην Κυθρέα και βρήκε κατάλυμα στο σπίτι του Χαράλαμπου Αιμιλιανίδη που ήταν ο πλησιέστερος γείτονας του σχολείου. Έγινε κι εδώ πολύ καλή δουλειά, γιατί όταν αποφασίσθηκε να κτισθεί το νέο κτίριο του σχολείου στο ύψωμα της "Τούμπας" πολλοί μεψιμοιρούσαν πως δεν θα γίνονταν καλά θεμέλια στο βουνό με αποτέλεσμα να σκίζονται τοίχοι και στέγη και να δημιουργηθεί καρκίνωμα στη ράχη του φορολογούμενου κάτοικου της Κυθρέας. Διεψεύσθησαν όμως όλα και αποφεύχθηκαν βλάβες και φορολογίες χάρις στα επιδέξια χέρια του Λένα που έκαμαν τις σιδηροσυνδέσεις των θεμελίων.

Ο Γιάννης Λαός κτίστης από τη Συρκακιά της Κυθρέας ανέλαβε το σουβάτισμα των εσωτερικών και εξωτερικών τοίχων. Ο Λαός στην εποχή τούτη που κτιζόταν το σχολείο είχε πάει για έξη μήνες στη Θεσσαλονίκη για παρακολούθηση και ειδίκευση στο σουβά που ήταν άγνωστος στην Κύπρο. Ακριβώς στις αρχές του 1927 είχε επιστρέψει και το κτίσιμο του σχολείου είχε συμπληρωθεί. Άλλο που δέν ήθελε να επιδείξει την τέχνη του στην Κύπρο και ανέλαβε εργολαβία το σουβάτισμα. Η εργασία διάρκεσε 6 μήνες και είχε βοηθούς του τους κτίστες από τη Συρκακιά Ματθαίο Γεωργίου και Τάκη Νικολάου. Κι εδώ πάλι γίνηκε εξαιρετική δουλειά αφού ο σουβάς στους τοίχους για χρόνια δεν παρουσίασε καμιά αλλοίωση από την αρχική τους όψη. Ο Λαός ήταν ο πρώ-

τος που χρησιμοποίησε το σουβά στην Κύπρο.

Ο Γιάννης Λαός αναφέρουμε για χάρη γνωριμίας είναι ο πατέρας του σημερινού χρυσοχού της Λευκωσίας Νίκου Ιωάννου που διατηρεί χρυσοχοείο ακριβώς αντίκρου της νότιας εισόδου των κεντρικών καταστημάτων της Τράπεζας της Κύπρου στην πάροδο που ενώνει την οδό Ονασαγόρου με την οδό Λήδρας (Μακρύδρομος).

Τα μεροκάματα για μεν τους κτίστες, πελεκάνους και άλλους τεχνίτες ήταν 2-2^{1/2} σελίνια για τους εργάτες 12-15 γρόσια. (Η λίρα είχε 20 σελ. κάθε σελ. 9 γρόσια δηλ. η λίρα είχε 180 γρόσια).

Οι σκληρές πέτρες που έβγαιναν κοντά στο σχολείο τις έβγαζαν οι εργάτες Παύλος Χ' Φανούς, Κουλούμας και Κωνσταντής Αθανασίου για 3 σελ. το κάρρο και τις κουβαλούσαν στον τόπο της οικοδομής ο Δήμος Κωνσταντίνου, Ανδρέας Μαρουλής και Σοφόκλης Χ' Πέτρου για 2^{1/2} σελίνια το κάρρο.

Για να αντιληφθούμε πόσο εξευτελιστικά ήταν τα μεροκάματα αρκεί να αναφέρουμε όταν βραδύτερα κτίστηκε το περιτοιχισμα με το κιγκλίδωμα δόθηκε εργολαβικά στο Χαριλή Ηρακλέους από το Καϊμακλί για £100 με το νότιο τοίχο 30 μέτρα μήκος και 6 μέτρα ύψος και τον ανατολικό τοίχο μήκος 40 μέτρα και ύψος 6 μέτρα και πάρ' όλη την έκταση τους συμπεριλαμβανόνταν και το σιδερένιο κιγκλίδωμα Ο κτίστης που έκτισε το περιτοιχισμα ήταν ο Πέτρος Ελευθερίου από την Κυθρέα και πληρωνόταν 2 σελ. τη μέρα. Οι εργάτες που το βοηθούσαν ήταν ο Κώστας Μάος και Ανδρέας Πανταζής με μεροκάματο 12 γρόσια.

Το νέο σχολικό κτίριο συμπληρώθηκε κι άρχισε λειτουργία το σχολικό έτος 1927-28 με

προσωπικό Μιχάλης Ζανεττίδης διευθυντής Α' τάξεως, Ελευθέριος Γοργίδης Β', Γαβριήλ Ζάρκος Γ', Χαράλαμπος Χατζηδός Δ' τάξης.

Με τη μεταφορά του Αρρεναγωγείου Αγίου Ανδρονίκου Κυθρέας στο καινούργιο σχολικό κτίριο, το παλιό στην αυλή της εκκλησίας χρησιμοποιήθηκε για τη λειτουργία νηπιαγωγείου που άρχισε κι αυτό λειτουργία το ίδιο σχολικό έτος 1927-28 με πρώτη νηπιαγωγό την Καλλιρόη από τη Μόρφου κι έμεινε μέχρι το σχολικό έτος 1933-34 συμπεριλαμβανομένου, οπότε σταμάτησε με την κατάργηση όλων των νηπιαγωγείων στην Κύπρο από την αποικιακή κυβέρνηση.

Στην ίδια χρονιά της λειτουργίας του νέου σχολικού κτιρίου 1927-28 παράλληλα κατασκευάστηκαν και τα θρανία. Ήταν νέου τύπου διθέσια με γραφείο και 2 καθίσματα με ξύλο οξιάς και δόθηκαν εργολαβικά στον ξυλουργό Γεώργιο Καρσουμά από την Κυθρέα για 80 τόσα προς σελ. 5 το καθένα. Αυτός πήρε και συντάιρο τον Παναγιώτη Κανικλίδη από την Κυθρέα που επαγγέλλετο τότε το ξυλουργό. Βραδύτερον είχε μεταναστεύσει στο εξωτερικό. Τους δυο εργολάβους βοήθησαν στην κατασκευή ο Σάββας Σωτήρη από τη Βώνη, Πέτρος Κούλας από τη Χαρδακιώτισσα και Βάσος Σπανός από την Κυθρέα. Ήταν επείγουσα η εργολαβία και τέλειωσε σε 3 μήνες.

Το επόμενο σχολικό έτος 1928-29 έμεινε το ίδιο προσωπικό εκτός από το διευθυντή Μιχάλη Ζανεττίδη που αντικαταστάθηκε από τον Ιωάννη Πασικράτη, ένα διευθυντή με ιδιαίτερα ενδιαφέροντα την καλύτερευση των κήπων και γενικά την επέκταση του πρασίνου.

Με τη λειτουργία του νέου σχολικού κτιρίου, ο σχολικός κήπος σχηματίστηκε σε ιδιωτικό χωράφι που βρισκόταν σε κάποια απόσταση από το σχολείο. Το χωράφι τούτο

ήταν περίπου 2 σκάλες και ανήκε στους αδελφούς Αντώνη και Χ' Δημήτρη Φραγκούδη και βρισκόταν στην περιοχή Αγίου Ανδρονίκου αντίκρυ στο μύλο "Συρκάνο" και ενοικιαζόταν για £4 το χρόνο. Στο χωράφι τούτο ο σχολικός κήπος διατηρήθηκε για 3 μόνο χρόνια, γιατί το χωράφι περιήλθε στους γαμβρούς αντίστοιχα των πρώτων κατόχων, Χαράλαμπος Χατζηδός και Χαράλαμπος Γεωργιάδης που το ήθελαν για δική τους χρήση. Σ' όλο τούτο το διάστημα ο κήπος αρδεύονταν από την "Τρύπα του Τρινάλη" χωρίς καμιά επιβάρυνση, γιατί το κτήμα βρισκόταν στην περιοχή που οι κάτοχοι όλων των κτημάτων είχαν δικαίωμα ελεύθερης άρδευσης.

Με τα άνω δεδομένα ο σχολικός κήπος μεταφέρθηκε σε άλλο χωράφι 2 περίπου σκάλες έξω από το περιτοίχισμα του νέου σχολείου. Ανήκε στον Αντώνη Δεσπότη και αγοράστηκε για £10. Η άρδευση γινόταν με διασωλήνωση νερού από το μύλο "Γιατρό". Γίνεκε ένας θαυμάσιος κήπος που συνέβαλε αξιόλογα στην επέκταση των καρποφόρων δένδρων σ' όλη την περιοχή της Κυθρέας και παράλληλα με τα σπορόφυτα δασικών δένδρων που καλλιεργούσε συνέτεινε πολύ στο σχηματισμό του σχολικού δάσους όπως θα αναφέρουμε πιο κάτω. Στο σχολικό έτος 1938-39 με διευθυντή τον αείμνηστο Σταύρο Κυπραγόρα πήρε μάλιστα και βραβείο, που ήταν κάποιο αναμνηστικό αφιέρωμα.

Από τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας του σχολείου η σχολική επιτροπή διόρισε παιδονόμο το Χαράλαμπος Αιμιλιανίδη (Σπετσάρη) με μισθό £1 το μήνα όπως ήταν ο όρος που έβαλε στη συμφωνία για δωρεά παραχώρηση της "Τούμπας" για την ανέγερση του νέου κτιρίου. Ο Αιμιλιανίδης εργάστηκε από το 1927-1934 έτος του θανάτου του, οπότε διορίστηκε ο γιος του Κώστας με τον ίδιο μισθό. Ο Κώστας εργάστηκε για 5-6 χρόνια

και παραιτήθηκε εξαιτίας του χαμηλού μισθού που έπαιρνε. Εκτός από την παιδονομία είχε πρόσθετα καθήκοντα, να κτυπά την καμπάνα δυο φορές την ημέρα για συγκέντρωση των μαθητών στο σχολείο, όπως ήταν τότε η φοίτηση πρωινή και απογευματινή. Ακόμη εβαρύνετο να περιποιείται το σχολικό κήπο σ' όλο το χρόνο και στη διάρκεια των θερινών διακοπών. Σε αίτησή του για αύξηση των απολαβών, η απάντηση ήταν αρνητική γι' αυτό παραιτήθηκε.

Στη θέση του διορίστηκε η Ελισάβετ Χρήστου, κόρη του Μιχάλη Μιχαηλίδη Πρόσφυγα με μισθό £1.50σ. Εργάστηκε μόνο για δυο χρόνια, γιατί εγκαταστάθηκε στην Αυστραλία. Στη θέση της διορίστηκε η Θεοδοσία Μαυράκη με μισθό £2 το μήνα, που παρέμεινε μέχρι την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο, με αυξημένο πάντως μισθό.

Με τη λειτουργία του σχολείου της "Τούμπας" τα παιδιά των ακραίων ενοριών πέρα από τη μακρινή απόσταση που διάνυαν καθημερινά ήταν και η παραμονή τους στο σχολείο στη διάρκεια της διακοπής 12-2 μ.μ. Έφεραν τα καλαθάκια τους με ψωμί, ελιές, χαλούμι, φρούτο και έτρωγαν το μεσημέρι στην ανατολική βεράντα του σχολείου, εκτεθειμένα στο κρύο και τη βροχή. Σε πολύ ψυχρές και βροχερές μέρες οι δασκάλοι τους επέτρεπαν να κάθονται στον εσωτερικό ηλιακό και τούτο γινόταν για να διατηρείται το σχολείο καθαρό.

Δεν υπήρχε νερό για πόση και όλα τα παιδιά έπιναν από το παρακείμενο αυλάκι της νομής Κεφαλοβρύσου "Τοπισού". Για λίγο όμως χρονικό διάστημα κι έγινε διασωλήνωση νερού στο σχολείο από το βερκί του μύλου "Γιατρού". Η διασωλήνωση νερού για όλη την Κυθρέα από την πηγή Κεφαλοβρύσου έγινε αργότερα το 1933.

Το Δημοτικό Σχολείο Αγίου Ανδρονίκου Κυθρέας (της Τούμπας) άρχισε τη λειτουργία του το σχολικό έτος 1927-28 με τέσσερις δασκάλους και συνέχισε τετραδιδάσκαλο μέχρι το σχολικό έτος 1944-45. Στη χρονιά τούτη κατόπιν εντολής του Γραφείου Παιδείας έγινε συγχώνευση τούτου με το Παρθεναγωγείο Αγίας Μαρίνας γιατί είχε επικρατήσει η αντίληψη της μεικτής φοίτησης. Μάλιστα στο σχολικό κτίριο της Αγίας Μαρίνας για εξοικονόμηση αιθουσών διδασκαλίας φοιτούσαν αγόρια και κορίτσια των κάτω ενοριών της Α+Β' τάξης. Στο δε σχολείο της Τούμπας συγκεντρώθηκαν αγόρια και κορίτσια των υπόλοιπων τάξεων. Συγκροτήθηκε έτσι ένα πενταδιδάσκαλο σχολείο με το ακόλουθο προσωπικό: 1) Γιάννης Κύρκος, διευθυντής 2) Ευγένιος Ανδρόνικος 3) Χρίστος Λογγίνος 4) Θεμιστοκλής Κανικλίδης 5) Αγγελική Νικολάου.

Μετά την άνω συγχώνευση των σχολείων τα αγόρια των τάξεων Γ'+Δ', Ε'+ΣΤ' των ενοριών Συρκανιάς και Χαρδακιώτισσας εγκατέλειψαν το σχολείο της Τούμπας και ενώθηκαν με τα παιδιά των μικρών τάξεων κι έγινε ένα τριδιδάσκαλο σχολείο στη Χαρδακιώτισσα με το ακόλουθο προσωπικό: 1) Στυλιανός Στυλιανίδης, διευθυντής 2) Ερατώ Παπαμιλιτιάδου 3) Τιμοθέα Παντελή.

Το Δημοτικό Σχολείο Αγίου Ανδρονίκου εξακολούθησε να λειτουργεί πενταδιδάσκαλο μέχρι τη σχολική χρονιά 1950-51. Στη χρονιά τούτη αναβαθμίστηκε κι έγινε εξαδιδάσκαλο σχολείο, Α' τάξεως όπως είχε καθιερωθεί να κατατάσσονται τα σχολεία με έξη και περισσότερους δασκάλους (μονοδιδάσκαλα, διδιδάσκαλα, τριδιδάσκαλα Γ' τάξης, τετραδιδάσκαλα, πενταδιδάσκαλα Β' και εξαδιδάσκαλα και πάνω Α' τάξης). Στη χρονιά τούτη, είχε το ακόλουθο προσωπικό: 1) Γαβριήλ Καραπατάκης, διευθυντής 2) Ευ-

γένιος Ανδρόνικος 3) Χρίστος Λογγίνος 4) Θεμιστός Κανικλίδης 5) Στέλλα Κολιού 6) Ήβη Χοιρομερίδου.

Το σχολείο της Χαρδακιώτισσας με την πάροδο του χρόνου και την αύξηση των παιδιών δεν μπορούσε πια το παλιό τούτο κτίριο που κτίσθηκε τον καιρό της τουρκοκρατίας να ικανοποιήσει τις ανάγκες της εποχής. Έτσι το 1960-61 κτίσθηκε καινούργιο κτίριο στο βάθος της αυλής του παλιού κτιρίου. Μέχρι την ανακήρυξη της Δημοκρατίας και στα πρώτα της έτη 1959-60, 60-61, 62-63 την διαχείριση των σχολείων είχε το Δημοτικό Συμβούλιο που ενεργούσε και Επιτροπή των Σχολείων.

Μετά την ανέγερση του νέου σχολικού κτιρίου στη Χαρδακιώτισσα προέκυψε κάποια διαφορά μεταξύ της Δημοκρατίας και του Δημοτικού Συμβουλίου Κυθρέας. Το τελευταίο αρνείτο να κάμει τη σχολική κατανομή εξόδων, γιατί η Κυβέρνηση απαίτησε να συμπεριλαμβάνεται τοκοχρεωλύσιο που χρωστούσε η Κοινότητα για την ανέγερση του νέου σχολικού κτιρίου. Αρνείτο τέτοιο ποσό το Δημοτικό Συμβούλιο γιατί ήταν της ιδέας ότι όλο το κόστος θα επιβάρυναν την Κυβέρνηση. Εξαιτίας της αντιπαράθεσης τούτης το Δημοτικό Συμβούλιο λίγο ενδιαφέρον έδειχνε για τα προβλήματα των σχολείων.

Στο σχολικό έτος 1962-63 το Υπουργείο Παιδείας αναγκάστηκε να διορίσει ξεχωριστή Σχολική Εφορεία από το Δημοτικό Συμβούλιο με Πρόεδρο το Σάββα Χριστίδη, Γραμματέα τον Παντελή Στυλιανίδη, Αντιπρόεδρο το Χρίστο Χ' Μοιραίο και μέλη τον Παναγιώτη Κολιό, Παύλο Χριστοφορίδη και Γεώργιο Χειλά. Μέχρι την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο εναλλάσσονταν τα μέλη, αλλά ο Πρόεδρος παρέμεινε ο ίδιος.

Η νεοσυσταθείσα Εφορεία επιλήφθηκε

αμέσως των διαφόρων προβλημάτων των σχολείων με πρωταρχικό την ανέγερση νέων αποχωρητηρίων στο Δημοτικό Σχολείο Αγίου Ανδρονίκου γιατί τα παλιά βρίσκονταν σε πολύ προβληματική κατάσταση. Την ανέγερση ανέλαβε κατόπιν προσφορών ο Τάκης Κανικλίδης κτίστης από την Κυθρέα για £1000. Κόπηκε Β.Α. του παλιού κτιρίου μέρος του βουνού με εκσκαφέα και ανηγέρθηκαν σύγχρονα αποχωρητήρια με προοπτική στη συνέχεια να κτιστούν 2 σχολικές αίθουσες που να εξυπηρετούν το εξαδιδασκαλο σχολείο του Αγίου Ανδρονίκου Κυθρέας.

Μέχρι το έτος 1965 τα παιδιά της Α'Β' τάξεως στεγάζονταν σε δυο αίθουσες ιδιωτικών γειτονικών σπιτιών που η μια ανήκε στον Κώστα Αιμιλιανίδη και η άλλη στο Χρίστο Σάμμουτο που πληρώνονταν £4 το μήνα για κάθε αίθουσα. Ήταν πράγματι συνωστισμένα τα παιδιά εξαιτίας της στενότητας του χώρου και ήταν προβληματική η είσοδος και έξοδος στα διαλείμματα. Σε μια επίσκεψη του Προέδρου της Εφορείας στις τάξεις τούτες διαπιστώθηκε η ακαταλληλότης των και χωρίς αναβολή βάλθηκε να κτιστούν το 1965 δυο ξεχωριστές αίθουσες για στέγαση των δυο τάξεων.

Εκπονήθηκαν τα σχέδια για δυο ισόγειες αίθουσες με κλιμακοστάσιο και με προοπτική να κτισθούν άνωθεν δυο παρόμοιες για να χρησιμοποιηθούν η μια για αίθουσα οικοκυρικών και η άλλη των εποπτικών μέσων με μια μικρή αποθήκη δίπλα στο κλιμακοστάσιο. Οι διαστάσεις των 4 αιθουσών θα είχαν μήκος 22 μέτρα, πλάτος 10 μέτρα, ύψος 7,5 μέτρα.

Επειδή η έκταση του χώρου που ανήκε στο σχολείο ήταν περιορισμένη αναγκάστηκε η Εφορεία ν' αγοράσει από τον Κώστα Αττάμπη μια σκάλα χωραφιού και πλήρωσε £50.

Για ν' ανοίξει το βουνό τα Δημόσια Έργα διέθεσαν ένα εκκαφέα με οδηγό ένα Τούρκο από τη Μόρα που ήταν τακτικός εργάτης. Εργάστηκε ο εκκαφέας 3-4 μέρες και ανοίχθηκε στο επίπεδο της υφιστάμενης αυλής προς Β. του παλαιού κτιρίου αρκετός χώρος έτσι που να κτισθούν άνετα οι δυο αίθουσες και να μείνει και ικανοποιητική αυλή για τα διαλείμματα.

Κατόπιν προσφορών που υποβλήθηκαν καταχωρήθηκε η ανοικοδόμησι των δυο αιθουσών στον Σάββα Χρυσοστόμου από την Κυθρέα για το ποσό £2.800. Η αποπεράτωση τους κράτησε 6 μήνες και εργάστηκαν οι κτίστες Γιάννης Μυράλλας και τ' αδέλφια του εργολάβου Τάκης και Ανδρέας Χρυσοστόμου £9 εβδομαδιαίως. Οι εργάτες Ανδρέας Ορφανίδης, Δημήτρης και Κωνσταντίνος Νικολάου από την Κυθρέα με μισθό £6 την εβδομάδα.

Το 1972 επροχώρησαν στην ανέγερση των δυο ανωγείων αιθουσών και κατόπιν προσφορών εγκρίθηκε η προσφορά των δυο συνεργαζομένων εργολάβων Γιωργαλλή Στυλιανού και Φώτη Κυριάκου από το Παλαίκυθρο για £4.710. Οι δυο εργολάβοι εργάζονταν κτίστες και εβοηθούνταν από τους κτίστες Πέτρο Κυριάκου, Σάββα Τράντα, Σωτήρη Κυριάκου, Χριστοφή Θεοδούλου όλοι από το Παλαίκυθρο. Σιδεράς δούλεψε ο Μιχάλης Παρλάτας από τον Τράχωνα. Οι κτίστες και ο σιδεράς πληρώνονταν £12 την εβδομάδα, οι δε εργάτες £9 τη βδομάδα. Χρειάστηκε μια περίοδος 6 μηνών για να αποπερατωθεί η εργολαβία. Και στις δυο τελευταίες εργολαβίες γίνθηκε πολύ καλή δουλειά, γιατί μέχρι την εισβολή του 1974, που εγκαταλείψαμε τα αγαπημένα μας δεν παρουσίασαν και τούτα καμμιά ανωμαλία προς δόξα και τιμή σ' όσους εργάστηκαν και τα ανέδειξαν. Θα στέκουν παλιά και νέα κτίρια

στο πέρασμα του χρόνου και θα συναγωνίζονται στην ανθεκτικότητα για να βγάλουν ασπροπρόσωπους τους εργολάβους, τους τέχνιτες και εργάτες που δούλεψαν στην ανοικοδόμησή τους.

Μια πολύ καλή δουλειά είχε γίνει στη δεκαετία του 1940 με πρωτοβουλία του τότε διευθυντή του σχολείου αείμνηστου Σταύρου Κυπραγόρα. Όλα τα γύρω βουνά του σχολικού κτιρίου στο Β και στο Β.Α. μέρος φυτεύθηκαν με ακακίες και με ευκαλύπτους και αποτελέσθηκε ένα εκτεταμένο σχολικό δάσος πέραν από 100 σκάλες. Τα γυμνά επί αιώνες βουνά και κοιλάδες καλύφθηκαν με το πράσινο, στόλισαν με την ευμορφιά τους όλη τη γειτονική του σχολείου περιοχή και άρχισαν ν' αποδίδουν τις τόσες ευεργεσίες, τη ξύλευση την παρεμπόδιση της διάβρωσης του εδάφους και των ορμητικών χειμάρρων. Για σειρά χρόνια δούλεψαν δασκάλοι και μαθητές και έδωσαν παράδειγμα συλλογικής προσπάθειας, συνένωσης δυνάμεων για αναπτυξιακά κοινωνικά έργα.

Ένα μέρος του σχολικού τούτου δάσους πολύ κοντά στα σχολικά κτίρια και στη Β.Α. διεύθυνση τούτων στη δεκαετία του 60 σχηματίσθηκε εκτεταμένο σχολικό γήπεδο χάρις στις άοκνες προσπάθειες της Σχολικής Εφορείας Κυθρέας και προπαντός του Προέδρου της κ.Σάββα Χριστίδη. Με εκκαφέας έσκαψαν το δάσος σε 3 φάσεις στο διάστημα 4 χρόνων. Τα έξοδα καλύφθηκαν με εισφορές του Υπουργείου Παιδείας και της Σχολικής Εφορείας. Όλα τα ανασκαφέντα χώματα τοποθετήθηκαν στη νότια κοιλάδα και συνέτειναν πολύ στην επέκταση του γηπέδου.

Ο τότε υπεύθυνος του Υπουργείου Παιδείας αείμνηστος Διαγόρας Νικολαΐδης που επιθεώρησε την εργασία που είχε γίνει αποφάνθηκε με τα πιο θερμά λόγια.

Χάρης στο κατάλληλο γήπεδο που εξασφαλίσθηκε τελέστηκαν οι ετήσιοι μαθητικοί αγώνες περιφέρειας Κυθρέας το 1968-69 στο σχολικό γήπεδο του Δημοτικού Σχολείου.

Μια επίσης πρωτοποριακή εργασία που είχε γίνει στον καιρό που ανέλαβε τη φροντίδα των σχολείων της Κυθρέας η Σχολική Εφορεία ήταν η μεταφορά με αυτοκίνητο των παιδιών που κατοικούσαν σε απομακρυσμένες περιοχές από το σχολείο. Η μεταφορά γινόταν από τον Πέτρο Ελευθερίου σε δυο δρόμους. Στον πρώτο δρόμο μεταφέροντα παιδιά περιοχής Σεραγίου μέχρι του σταθμού βενζίνης στο δρόμο Κυθρέας Λευκωσίας και στο δεύτερο δρόμο τα παιδιά της περιοχής Καμάρας-Δρόμου Ευγένιου Ανδρονίκου. Τα έξοδα μεταφοράς καλύπτονταν από το Υπουργείο Παιδείας και μερικώς από το Σύνδεσμο Γονέων.

Ο Σύνδεσμος Γονέων ιδρύθηκε το 1965 σε αντικατάσταση του Συνδέσμου - Φίλοι του Παιδιού - που αναλάμβανε δραστηριότητες και υποβοηθούσε πολύ το έργο του σχολείου.

Σήμερα η Κυθρέα με όλα τα σχολεία της όπως και όλο το βόρειο τμήμα της Κύπρου μας βρίσκονται κάτω από τη μπότα των Τούρκων κατακτητών. Στα σχολεία μας που κτίστηκαν από παλιούς και νεώτερους κατοίκους της φοιτούν τουρκόπαιδα και στους ιστούς κυματίζει το μισοφέγγαρο αντί η γαλανόλευκη ελληνική σημαία. Βρήκαν σχολικά κτίρια πλήρως εξοπλισμένα με σύγχρονα εποπτικά μέσα. Ωρισμένως θα τα χρησιμοποιούν για την εκπαίδευση των Τουρκοπαιδών. Με φανατισμό αφάνταστο και με πάθος μισαλλοδοξίας καταστρέφουν κάθε τι που φανερώνει την ελληνική και χριστιανική μας ταυτότητα. Ελληνικά και χριστιανικά σύμβολα, αρχαία κειμήλια, δείγματα λαϊκής και αρχιτεκτονικής τέχνης, εικόνες αγίων και

άλλα ιερά σκεύη, παλιά βιβλία, εικόνες πρώτων, μητρώα και μαθητολόγια ωρισμένως θα τα κατάστρεψαν.

Ένα παλιό μητρώο που έδειχνε τα ονόματα των μαθητών του σχολείου από τον καιρό της Τουρκοκρατίας που ιδρύθηκε το Δημοτικό Σχολείο Αγίου Ανδρονίκου μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας σώζετο στο σχολείο. Πολλά ονόματα μαθητών δεν υπήρχαν στα ληξιαρχικά βιβλία της επαρχιακής διοικήσεως και μαθητές και λειτουργοί της κυβέρνησης κατέφευγαν στο παλιό τούτο μητρώο να πληροφορηθούν την ημερομηνία ή τουλάχιστο τη χρονιά της γέννησής τους.

Όσο και αν καταστρέψει το προαιώνιο μίσος της φυλής την ελληνική μας ταυτότητα, οι Τούρκοι ουδέποτε θα μπορέσουν να την εξαλείψουν γιατί φωλιάζει στην κάθε ελληνική ψυχή που είναι αιώνια. Περιβάλλουν την Κύπρο τα εθνικά μας σύμβολα, το γαλάζιο χρώμα του ουρανού και της γαλαζόασπρης θάλασσας που δεν μπορούν να τα εξαλείψουν οι Τούρκοι.

Ας συνεχίσουμε αμείωτο τον αγώνα για δικαίωση και επιστροφή και θα φθαίνει μια μέρα η μέρα της λευτεριάς και το ξεσκλάβωμα των προσφιλών μας τόπων. Το απαιτούν η λογική και η δικαιοσύνη, το απαιτούν οι οικονομικές αρχές και η διεθνής νομιμότητα.

Το τελευταίο σχολικό έτος της λειτουργίας του Δημοτικού Σχολείου Αγίου Ανδρονίκου 1973-74 το προσωπικό του ήταν: 1) Χριστόδουλος Πέτσας, διευθυντής, 2) Στέλλα Κολιού-Κυριακίδη 3) Κλείτος Συμεωνίδης, 4) Γεώργιος Π. Γεωργίου 5) Μαρούλα Αντωνίου-Πετρίδου, 6) Ιάκωβος Κωνσταντίνου.

Διευθυντές που εργάστηκαν στο Σχολείο Αγίου Ανδρονίκου Κυθρέας στα χρόνια της λειτουργίας του 1927-28 — 1973-74.

1) Μιχαήλ Ζανεττίδης 2) Ιωάννης Πασι-